

Befolkning, videnskab og fuglebeskyttelse

Oplæg til repræsentantskabsmøde

Sammenstillet af Bo Kayser for Videnskabelig Udvalg oktober 2008
Senest opdateret 20. oktober 2008

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	2
2. HVAD VIL VI OPNÅ MED FUGLEBESKYTTELSESARBEJDET?	2
3. HVAD ER DER BEHOV FOR AT OPTÆLLE?.....	2
3.1 Udbredelse og habitat	3
3.2 Lokalteter	3
3.3 Ynglefugle.....	3
3.4 Trækkende, rastende og overvintrende fugle	3
4. MEDVIRKEN TIL NATURBESKYTTELSE.....	3
4.1 Befolkningen, videnskaben og fuglebeskyttelsen	3
4.2 Fra videnskab til politik	4
5. HVEM SKAL LAVE OPTÆLLINGERNE?.....	5
5.1 Indledning	5
5.2 Betegnelser for ornitologer	5
5.3 Eksempler på undersøgelser	6
5.4 Samarbejde mellem ansatte og frivillige	6
6. HVORDAN GENNEMFØRES ARBEJDET?.....	7
6.1 Rekruttering af deltagere	7
7. FREMTIDEN.....	8

1. Indledning

På DOF's repræsentantskabsmøde i efteråret 2008 kommer Jeremy Greenwood og holder et indlæg ud fra sin artikel "Citizens, science and bird conservation" (J. Ornithol (2007) 148 (Suppl 1): S77-124).

Artiklen er på 50 tæt skrevne sider. I DOF's Videnskabelige Udvalg synes vi, at artiklen indeholder mange gode ting, som er relevante for DOF's medlemmer. Men artiklen er godt nok noget tung at komme igennem. Vi har derfor lavet denne sammenfatning, som også er en omskrivning til danske forhold.

2. Hvad vil vi opnå med fuglebeskyttelsesarbejdet?

Formålet med fuglebeskyttelsesarbejdet er at sikre, at alverdens fuglearter har det godt.

Med det mener vi, at hver enkelt art har tilstrækkeligt gode forhold på ynglepladserne, under trækket og i overvintringsområderne til, at de opretholder passende bestandsstørrelser.

Hvad, der er en passende bestandsstørrelse, er en subjektiv vurdering. Ønsker vi 5 eller 100 par havørne i Danmark? Ønsker vi 500 eller 25.000 par skarver? I DOF har vi det natursyn, at vi skal have "en så rig fuglefauna, som et stort naturindhold i landskabet betinger. Dette betyder, at vores primære mål er at sikre så naturlige og gunstige forhold for fuglene og deres levesteder, som de naturgivne og samfundsmæssige betingelser muliggør i Danmark såvel som i resten af verden."

Hvis vi finder ud af, at en fuglearts bestand ændrer sig, kan vi i første omgang vurdere, om vi mener, at der er grund til at gøre noget ved det. Hvis vi mener det, kan vi undersøge, hvorfor det sker. Ud fra den viden kan vi udarbejde forslag til, hvordan artens bestand kan bringes til at ændre sig i den ønskede retning.

Vi har dermed mulighed for at informere beslutningstagere blandt politikere, myndigheder og organisationer om:

- Hvilke ændringer der er sket
- Hvorfor de er sket
- Hvad der kan gøres for at modvirke ændringerne

Vi kan desuden komme med forslag til, hvilke målsætninger der skal vedtages. Det er så op til politikere og andre beslutningstagere at vurdere, hvor højt de prioriterer opnåelse af målsætningerne i forhold til andre politiske interesser.

Når politikere og andre har vedtaget målsætninger fx for genopretning af naturområder og deres fuglebestande, så kan vi gennem fugleoptællinger hjælpe med til at dokumentere, i hvilket omfang målene nås.

For at opnå størst mulig gennemslagskraft, skal DOF derfor arbejde for, at politikerne har den nødvendige viden om, hvilke tiltag som bør gennemføres og hvorfor. Vi skal arbejde for, at befolkningen og dermed vælgerne har kendskab til forholdene for fuglelivet og finder, at det er vigtigt, at de forbedres. Og vi skal fremskaffe og formidle den nødvendige viden om fuglenes forhold.

3. Hvad er der behov for at optælle?

Der er behov for at gennemføre optællinger, som gør det muligt at dokumentere, hvilke lokaliteter der er vigtige for fuglene både at yngle i, at raste på og at overvintre i.

Det er desuden vigtigt at gennemføre optællinger, som gør det muligt at dokumentere, hvordan fuglebestandene ændrer sig. Det kan både ske ved optælling af ynglefugle, af rastende fugle, af fugle på træk og af overvintrende fugle.

Når der ved hjælp af den generelle bestandsovervågning er registreret en uønsket bestandsændring, så er der behov for at lave supplerende optællinger og andre undersøgelser for at finde ud af, hvorfor bestandsændringerne har fundet sted. Desuden er der behov for at finde ud af, hvad der kan gøres for at få bestanden tilbage til det ønskede niveau.

3.1 Udbredelse og habitat

For alle arter er der behov for at vide, hvor i verden de forekommer. Det gælder både yngleområder, overvintringsområder, trækveje og rasteplasser.

Der er behov at supplere viden om forekomst med viden om hyppighed inden for udbredelsesområdet.

Desuden er der behov for at vide, i hvilke habitater/biotoper hver enkelt art forekommer i yngletiden, om vinteren og under trækket.

3.2 Lokalteter

Det er vigtigt at vide, hvilke lokaliteter der er vigtige for fuglene.

Alt efter, på hvilken måde lokaliteten er vigtig, er der behov for at optælle antallet af ynglefugle, trækkende fugle, rastende fugle eller overvintrende fugle.

For relevante arter er det vigtigt at følge udviklingen i antal fra år til år. Ved at sammenligne med de generelle tendenser for arterne kan man få et mål for, hvordan forholdene på lokaliteten udvikler sig.

For udvalgte ynglefugle er det også vigtigt at undersøge, hvor stor ynglesuccesen er.

Endelig er det vigtigt at beskrive lokaliteternes habitater og hvordan de ændrer sig gennem årene.

3.3 Ynglefugle

For alle arter af ynglefugle er der behov for løbende at kunne følge bestandsudviklingen. Det gælder både de sjældne og de almindelige fuglearter. Hvem ville fx have troet på, at bestanden af gråspurv var gået så meget tilbage i løbet af de seneste årtier, hvis det ikke havde været dokumenteret i den løbende bestandsovervågning.

Der er ikke kun behov for at vide, hvordan fuglebestandene ændringer sig. Der er også behov for at vide, hvor mange ynglepar der er i alt for de arter, hvor det kan lade sig gøre at tælle dem. Det er lettere at forholde sig til, at bestanden af havørne er gået frem fra nul i 1994 til mindst 20 par i dag, og at vi ønsker, at bestanden skal op over 75 par, end at vi ønsker en fremgang på 375 pct.,

Ynglesuccesen er en af de vigtige indikatorer for, om en fuglebestand trives. Hvor mange æg lægges der? Hvor mange unger klækkes? Hvor mange unger overlever? Det er derfor vigtigt at undersøge ynglesuccesen hos de forskellige arter, der er truede af dårlig ynglesucces, såsom engfuglene.

Tilsvarende kan ynglesucces fx hos arktiske gæs undersøges ved at optælle andelen og antallet af unge fugle under trækket, på rasteplasserne og i vinterkvarterene.

3.4 Trækkende, rastende og overvintrende fugle

For relevante arter er det vigtigt at optælle deres antal og følge udviklingen gennem tid.

4. Medvirken til naturbeskyttelse

4.1 Befolkningen, videnskaben og fuglebeskyttelsen

Ornitologer, som deltager i fælles optællingsundersøgelser, og dem, der finansierer dem, gør det ofte, fordi de tror, at resultaterne vil hjælpe med til at forbedre fuglebeskyttelsen. Og det gør det som nævnt. Viden om, hvor fugle befinder sig og om deres trækruiter er af fundamental betydning for beskyttelsen af fuglene. Det gælder især ved fastlæggelse af, hvilke lokaliteter som er vigtige. Hvis der er få vigtige lokaliteter, kan overvågningen foretages af ansatte optællere, men i lande med mange vigtige lokaliteter er det nødvendigt at trække på et netværk af frivillige optællere. Derfor har DOF tilføjet "IBA Caretaker Projektet" som det tredje element i det samlede overvågningsprogram. De øvrige to er Punkttællingerne af yngle- og vinterfugle samt overvågningen af truede arter. IBA Caretaker-projektet har især til formål af dække store koncentrationer af rastende vandfugle og lokaliteter, som har en så stor bestand af udvalgte ynglefugle, at lokaliteten har betydning på europæisk plan.

De ting, der gøres for at forbedre forholdene for fuglene, baserer sig på kendskab til habitatkrav hos arterne og til forståelse af, hvilke habitatændringer, der har ført til de bestandsændringer, som de store bestandsovervågningsprojekter har dokumenteret. Følger af ændret klima registreres ofte først ved hjælp af redekortundersøgelser, som dog aldrig blev en succes i Danmark. Ud fra kendskab til arternes habitatvalg og

til deres nuværende udbredelse, kendskab til udbredelsen af habitaterne, samt forventningerne til udviklingen af klimaet og det deraf følgende skift i habitaternes udbredelse, har man lavet et atlas over, hvordan de europæiske ynglefugles udbredelse forventes at ville ændre sig fremover.

Biodiversitetskonventionen kræver, at biodiversiteten overvåges, og fugle er gode at bruge som indikatorer for biodiversiteten generelt, idet de er lette at overvåge, fordi de er lette at bestemme og se, og fordi, der er mange potentielle optællere.

Overvågning af fuglebestandene i større områder, og ikke blot på udvalgte lokaliteter, er nødvendig for at vide, hvordan bestandene trives generelt. Denne viden skal blandt andet bruges som reference for, om plejen af beskyttede områder har den ønskede effekt.

Når der er registreret en uønsket bestandsudvikling, så er der som regel behov for mere detaljerede undersøgelser for at finde frem til, hvad årsagerne er, og til, hvad der kan gøres for at vende udviklingen.

Når der fra en regerings side er taget stilling til, hvilke mål der sættes, og hvilke tiltag som skal gennemføres, så er det op til ornitologerne gennem deres bestandsovervågning af registrere og informere om, hvorvidt målene nås.

Bestandsovervågningsprojekter kan producere masser af information, som dækker mange bestande, som alle ændrer sig på både kort og lang sigt. Det er derfor vigtigt at have et system til at beslutte, hvilke ændringer som er vigtige. I Storbritannien har man udviklet et system, som både ser på bestandsændringer på 5, 10 og 15 års sigt og for hele undersøgelsesperioden. Ved hjælp af nogle fastsatte kriterier kan programmet vise advarselsslamper (grøn, gul eller rød), som indikerer, om det er behov for at reagere.

Som eksempel på anvendelse af overvågningsresultaterne i de politiske beslutningsprocesser kan nævnes det fælleseuropæiske fugleovervågningsprogram "European Bird Census Councils" rapporter med pan-europæiske indikatorer. Disse resultater anvendes af EU som én af en lang række indikatorer for, hvordan det går med miljøet i agerlandet.

Fugleoptællere på tværs af Europa bidrager altså med information, som anvendes ved udarbejdelse af miljøpolitik for kontinentet.

4.2 Fra videnskab til politik

Uafhængig forskning giver de bedste politiske resultater

Naturbeskyttelse er ofte politisk kontroversiel. Det er derfor vigtigt at holde videnskab og politik adskilt. For at de videnskabelige resultater virkeligt skal kunne bruges, skal de være uafhængige.

En situation, hvor resultaterne fra uafhængige videnskabelige undersøgelser danner grundlaget for fastlæggelse af en politik, fører det sandsynligvis til en sund politik. Hvis politikken derimod fastlægges først, og de videnskabelige undersøgelser derefter gennemføres for at levere resultater, som understøtter politikken, så er videnskabsfolkene påvirket af de ønskede resultater, og politikken er ikke sund.

Og for at beslutningstagerne skal kunne stole på de videnskabelige resultater, og det er nødvendigt for at de skal blive anvendt effektivt, så skal resultaterne ikke kun **være** uafhængige, de skal også **opfattes som** uafhængige.

Det er derfor vigtigt, at forholdet mellem de videnskabsfolk, som står for undersøgelse, og de folk, som argumenterer for naturbeskyttelse, håndteres på en hensigtsmæssig måde. Hvis forholdet opfattes som værende for tæt, så vil resultaterne af de videnskabelige undersøgelser blive vurderet som farvede, også selv om de ikke er det.

På den anden side er der bestemt fordele ved tætte relationer mellem videnskabsfolk, miljømyndigheder og regeringen. Videnskabsfolkene vil i så fald kunne gennemføre undersøgelser, som er relevante for beslutningstagerne, og de politiske beslutninger vil blive taget på baggrund af undersøgelserne. Det er desuden lettere for videnskabsfolkene at få bevillinger til undersøgelserne, fordi regeringen og myndighederne vil kunne forstå, at undersøgelserne er relevante.

Det er vigtigt at finde den rigtige balance. Det gælder ikke mindst for organisationer som DOF, som står for gennemførelsen af mange store undersøgelser, hvor mange af optællerne deltager, fordi undersøgelsen har værdi for naturbeskyttelsesarbejdet.

Det er særlig vigtigt med gode relationer til regeringen, da den er hovedbeslutningstageren. I Danmark står DOF både for fuglebeskyttelseskampagner og for videnskabelige undersøgelser. Det kan føre til, at

undersøgelser udført af DOF bliver opfattet som farvede. DMU derimod er finansieret af staten. Undersøgelser fra DMU kan derfor også blive opfattet som farvede. I Storbritannien er det én forening, RSPB, som står for fuglebeskyttelseskampagnerne, og en anden, BTO, som står for de videnskabelige undersøgelser. Det er en opdeling, som man har gode erfaringer med både med hensyn til troværdighed, samarbejde og opnåelse af politiske resultater.

Finansiering af forskningen

De fleste forskningsorganisationer er ikke helt finansielt uafhængige, og afhængighed af finansieringskilder vil altid blive opfattet som en risiko for farvning af forskningsresultaterne. Hvis det er en naturbeskyttelsesforening, som finansierer forskningen, kan det få folk til at mistænke farvning i én retning, mens finansiering fra virksomheder kan føre til mistanke for farvning i den modsatte retning. Offentlig finansiering kan føre til mistanke i begge retninger alt efter regeringens interesser på det pågældende tidspunkt.

Også mht. finansiering er det et spørgsmål om en balancegang. En forskningsorganisation, som slet ikke vil modtage finansiering fra kilder, som kan føre til mistanke om farvning af resultaterne, kan få så få midler, at de næsten ikke kan gennemføre nogen forskning. En forskningsorganisation, som modtager en meget stor del af sin finansiering fra en kilde, som kan føre til mistanke om farvning af resultaterne i en bestemt retning, kan føre til, at beslutningstagerne ikke vil tro på forskningsresultaterne. En bred finansiering fra kilder med forskellige interesser kombineret med synliggørelse af videnskabelig uafhængighed er nok det bedste både med hensyn til finansieringens størrelse, til mængden af forskning, som kan gennemføres og til troværdigheden.

Adgang til forskningsresultaterne

Et spørgsmål for de uafhængige forskningsorganisationer er, om data og resultater skal stilles til rådighed for alle, som ønsker dem.

Nogle frivillige optællere ønsker måske ikke, at deres resultater bliver gjort tilgængelige for byggefirmaer eller konsulenter, enten fordi det er folk, hvis aktiviteter kan anses for at være skadelig for naturbeskyttelsen, eller fordi de tjener penge på at anvende data indsamlet af ubetalte frivillige.

Erfaringen viser, at de formodede positive konsekvenser af, at beslutninger tages ud fra det bedst mulige informationsgrundlag, normalt vejer tungere for optællerne end den nævnte modvilje.

Naturligvis kan byggefirmaer misbruge data i egen interesse. Det må man beskytte sig imod ved at følge med i, hvordan data bliver anvendt. Og naturligvis kan data ufrivilligt blive misbrugt, fordi folk ikke forstår dem. Af den grund skal man passe på med at stille rådata til rådighed. Det er generelt bedre at stille information til rådighed, som baserer sig på en passende analyse af rådata.

5. Hvem skal lave optællingerne?

5.1 Indledning

Vi har beskrevet, hvorfor der er behov for optællinger, hvilke optællinger der er brug for, og hvordan resultaterne skal anvendes til at opnå forbedringer for fuglene. Men hvem skal lave optællingerne? Skal det være ansatte videnskabsfolk, frivillige ornitologer eller en kombination? I dette afsnit gives eksempler på store undersøgelser, hvor feltarbejdet for en stor del er udført af frivillige. Desuden beskrives bl.a. samarbejdet mellem den frivillige og den betalte arbejdskraft.

5.2 Betegnelser for ornitologer

I dette artikel er der behov for betegnelser for to kategorier af ornitologer. Vi har i den danske sammenfatning valgt at anvende betegnelserne ”**frivillige**” og ”**ansatte**”, fordi betegnelserne ikke er værdiladede. ”Frivillige” kaldes ofte ”amatører”, men det lyder, som om de er mindre dygtige. ”Ansatte” kaldes ofte ”professionelle”, men betyder det så, at de frivillige er uprofessionelle?

En tredje betegnelse er ”**videnskabsfolk**”. Det er dem, som udtænker undersøgelserne, bearbejder de indsamlede data og publicerer resultaterne. Med de her anvendte betegnelser kan ”videnskabsfolk” både være frivillige og ansatte.

5.3 Eksempler på undersøgelser

5.3.1 Vådområder

I de fleste lande optælles der fugle i vådområder, og optællingsarbejdet udføres mest af frivillige. At specielt vådområder undersøges, skyldes, at de af mange anses for at være vigtige ressourcer, som ofte trues af overudnyttelse, dræning og forurening. Sådanne optællinger er desuden et krav i internationale aftaler såsom Ramsar-konventionen.

Det er estimeret, at 80 pct. af optællingerne under International Waterbirds Census udføres af frivillige. I over 100 lande optælles årligt omkring 30 millioner vandfugle på 15.000 lokaliteter med anvendelse af måske 50.000 timers feltarbejde.

Arbejdet er i de fleste lande organiseret og styres af frivillige organisationer, her hjemme dog af DMU, som udfører tællingerne både fra fly og fra land.

5.3.2 Ringmærkning

Der foretages ringmærkning i de fleste lande. I nogle lande er alle ringmærkerne ansatte, men i de fleste lande, hvor der udføres meget ringmærkning, er de fleste ringmærkere frivillige.

Som regel står offentlige myndigheder eller museer for ringmærkningsopgaverne, men i nogle lande varetager universiteter eller NGO'er opgaven.

5.3.3 Atlasundersøgelser, bestandsovervågning og lokalitetsovervågning

I de fleste lande i Europa foretages der løbende bestandsovervågning, og der har været gennemført atlasundersøgelser mindst én gang.

Det meste af feltarbejdet i disse undersøgelser foretages af frivillige, mens det er en kombination af NGO'er, universiteter og offentlige institutioner, som organiserer arbejdet.

5.4 Samarbejde mellem ansatte og frivillige

5.4.1 De frivilliges indsats er uundværlig

Hvis arbejdet skal udføres af ansatte optællere, vil det kun være muligt at dække ret få undersøgelsesområder. Naturen er så varieret, at det er usikkert at generalisere fra et enkelt eller nogle få undersøgelsesområder. Hvis arbejdet derimod mest udføres af frivillige optællere, vil et meget stort antal områder kunne dækkes. Derved muliggøres, at sådanne generaliseringer kan baseres på et sikkert grundlag.

Anvendelse af mange frivillige optællere i stedet for få ansatte er ofte også mere effektivt. Hvis 50 geografisk spredte områder skal undersøges et par timer en gang om måneden, så vil en ansat kunne gøre det, men vedkommende skal bruge meget af sin tid på transport. Det vil et netværk af lokale frivillige optællere ikke skulle. Og de vil desuden som regel have meget større kendskab til de lokale forhold ikke bare med hensyn til, hvor fuglene er, men også til, hvilke miljøproblemer og andre påvirkninger området er udsat for.

I Storbritannien har man fra British Trust for Ornithology erfaring for, at det er hensigtsmæssigt med en fordeling, hvor de frivillige optællere bruger 10-30 gange så meget tid, som de ansatte anvender på at organisere og administrere et projekt.

Der er mange eksempler på, at frivillige har gennemført store fælles undersøgelser helt fra idéfasen til afslutningen. Men det er generelt sådan, at det bedste udbytte af de frivillige optælleres arbejde opnås i samarbejde med en organisation med ansatte koordinatore og forskere.

Forholdet mellem de frivillige/amatørerne og de ansatte/professionelle er dog bestemt ikke altid godt. Der kan være en tendens til, at de bedrevidende ansatte ser ned på de frivillige og især ser dem som et værktøj til at få udført opgaver for de ansatte. De frivillige kan tilsvarende se de ansatte som nogen, der ikke bare får løn for at se på fugle, men som også profiterer på de frivilliges oplysninger.

Den ubalance, som findes, fordi de ansatte arbejder fuldtid med ornitologi og de frivillige kun i deres fritid, kan håndteres ved, at de ansatte laver arbejdsgrupper sammen med de frivillige og i disse arbejdsgrupper arbejder sammen på lige vilkår og behandler de frivillige som ligeværdige.

En sådan balance opnås nok bedst i medlemsorganisationer, for der er det medlemmerne, som i sidste ende er "ejerne", og dermed dem, som kan få gennemført beslutninger gennem foreningens ledelsesstruktur. De er sådan set arbejdsgivere for de ansatte. Det, at de frivillige har valgt at være medlemmer i organisationen,

giver dem nok også et større engagement og villighed til at hjælpe til med såvel arbejdskraft som finansiering af undersøgelserne.

5.4.2 Er de frivilliges arbejde godt nok?

I dag er ornitologernes evner til at bestemme fuglene nok højere, end den nogensinde har været før. Det skyldes både bedre kikkerter, bedre felthåndbøger og bedre træning af de fugleinteresserede. Ornitologernes erfaringer med at optælle fugle vokser også i forbindelse med, at de har deltaget i flere undersøgelser.

Trods det, stilles der til tider spørgsmålstegn ved de frivillige optælleres kompetence og kvaliteten af de data, som de indsamler. Det er især tilfældet for lande, som ikke har en historisk tradition for at involvere frivillige i ornitologiske undersøgelser.

Forkerte optællingsresultater kan bl.a. skyldes manglende erfaring, sjusk, træthed eller manglende kendskab til området. I gennemsnit kan frivillige optællere godt være mindre erfarne end de ansatte, men de er sandsynligvis ikke mere trætte eller mere sjuskede, og de kender sandsynligvis området bedre end de ansatte optællere. Det, at nogen bliver betalt for at udføre noget ornitologisk arbejde, garanterer ikke for, at deres data er gode og ufarvede.

De fleste, der organiserer større optællingsopgaver baseret på frivillige optællere, kontrollerer de indkomne data. Herved har kvaliteten af det, som de enkelte optællere indsender, kunnet vurderes. Traditionelt har man sammenlignet de indsendte data i forhold til det forventede med hensyn til antal, tidspunkt på året og udbredelse. Med nutidens anvendelse af informationsteknologi kan sådanne kontroller lægges ind i de programmer, som bearbejder data. Det er derfor muligt at se bort fra optællingsdata, som med stor sandsynlighed er fejlbehæftede.

Uanset hvor gode feltarbejderne er, vil optællingsresultaterne aldrig være helt korrekte. Men så længe antallet af fejl er lille, har det generelt ingen betydning. I USA har man sammenlignet resultaterne fra to erfarne optællere, som samtidig gennemførte optælling fra 50 punkter med 3 minutters observation ved hvert punkt. Selv om optællerne sjældent havde identiske artslistor fra hvert enkelt punkt, var den samlede liste ens. I England har man sammenlignet resultater for to erfarne og to mindre erfarne optællere på en Common Bird Census (CBC) lokalitet. CBC anvendtes som de danske punkt-tællinger til at følge bestandsudviklingen for almindeligt forekommende fuglearter. Alle fire talte op i to år. Der var godt nok store forskelle på, hvor mange fugle de enkelte optællere registrerede, men estimerne for ændringer i antal fra år til år var meget lig hinanden.

Konklusionen er, at antallet og størrelsen af fejl ved de fleste typer af fugleoptællinger er tilstrækkeligt lavt til, at resultaterne er pålidelige.

5.4.3 Folkelig forskning og demokrati

Landenes regeringer skal sådan set ikke være så nervøse for, at de frivillige optællere fremkommer med politisk farvede optællingsdata. De har mere grund til at være nervøse, hvis optællerne fremkommer med resultater, som ikke passer regeringen, for det er ikke sandsynligt, at de vil tie stille med det. Det er lettere at få offentligt ansatte til at holde informationerne tilbage. I demokratier skulle en sådan åbenhed blive hilst velkommen. Det ser faktisk også ud til, at folkelig forskning trives bedst i demokratiske lande.

Folkelig forskning kan medvirke til opbygning af demokratisk engagement generelt. Det er ikke kun et spørgsmål om, at veloplyste borgere er i stand til at udfordre virksomheder og regeringen. Det er også et spørgsmål om, at disse personer bliver involveret i at hjælpe med til at løse problemerne. Når frivillige deltager i fugleoptællinger, som har til formål at løse et specielt problem, kan de ændre indstilling fra ”de” har skabt et problem, til ”vi” må se at få løst problemet. Så alene det, at befolkningen involveres i indsamlingen af dokumentation for problemer, kan føre til større politisk og finansiel støtte til arbejdet.

6. Hvordan gennemføres arbejdet?

6.1 Rekruttering af deltagere

Rekruttering af nye deltagere og fastholdelse af dem er en lige så vigtig evne som videnskabelig ekspertise. Hovedsagen er at overveje, hvad der motiverer folk til at deltage, og hvad folk synes, de har behov for af erfaring for at kunne deltage. De organisationer, som har mest succes med deres optællernetværk, er dem, som erkender, at forskellige folk har forskellige motiver for at deltage. Og at de kører en række forskellige optællingsprojekter med vidt forskellige krav og indhold, så alle interesserede kan komme til at deltage i noget, der passer dem.

Det, der er vigtigst for de fleste frivillige, er, at de føler, at optællingsarbejdet er en fornøjelse. Og det at se fugle er en del af fornøjelsen ved feltarbejdet. Derfor kan folk ikke lide at blive sendt hen for at lave optællinger et sted, hvor der ikke er meget at se på. Og det vil faktisk ofte ske, når der laves bestandsovervågning, især når der anvendes tilfældigt fordelte kvadrater. Én måde at håndtere det på, er at undlade optælling i områder, hvor den undersøgte art ikke menes at forekomme. En anden, men dyr, måde er at anvende betalte optællere til at dække de områder, som det er svært at få frivillige til at dække. En helt anden måde er at udvide antallet af undersøgte fuglearter, så der også er noget at rapportere fra områder, hvor hovedarten ikke forekommer. Den metode har man fx anvendt i Storbritannien, hvor hovedarten var Kornværling, men hvor undersøgelsen blev udvidet til at omfatte alle værlingearter.

Paradoksalt nok er dem, der finder fritidsaktiviteterne stressende og udfordrende, dem, som med størst sandsynlighed bliver optaget og tilfredsstillende af aktiviteterne. At opnå balancen mellem arbejdsopgaver, som er udfordrende nok til at være tilfredsstillende, men ikke så krævende, at de skræmmer potentielle optællere bort, er ikke let. Især ikke fordi balancepunktet er forskelligt for forskellige mennesker.

Det er en af grundene til, at det er en fordel at køre en række forskellige optællinger. Dels kan enhver person på den måde finde en optælling, som passer dem. Dels kan folk på den måde gå fra mindre til mere krævende opgaver i takt med, at de opnår erfaring og selvtillid. Det, at påtage sig udfordrende opgaver, øger personers selvværd, hvilket er en vigtig motivationsfaktor ved alle former for frivilligt arbejde. Det er også vigtigt at give god tilbagemelding til den enkelte frivillige om kvaliteten og værdien af deres arbejdsindsats. Tilbagemeldingen har især værdi, hvis den er personlig og gives af de personer, som regnes for at være noget i projektet.

Endnu en grund til, at folk deltager i fælles projekter, er, at de ønsker at forbedre deres viden og kvalifikationer. Erfaring og træning forbedrer de nye optælleres kompetence. Mange organisationer afholder derfor kurser i fuglebestemmelse og optællingsmetoder. Det kan fx være uformelle kurser eller simple mentorordninger, som afholdes af erfarne optællere i lokalområdet. Fuglestemmekurser, hvor folk får udleveret en CD med det vigtigste arter, kan fx være en god idé.

Fællesskabet er også vigtigt for deltagerne i optællingsopgaver. Godt nok foregår en stor del af optællingsarbejdet alene, men det at deltage i en gruppe af optællere om et undersøgelsesarbejde kan være motiverende.

Glæden ved at opdage noget nyt er vigtig for de fleste af de frivillige deltagere i optællernetværket, hvilket er det samme som motiverer videnskabsfolkene. Det er én af grundene til, at tilbagemelding er vigtig. De frivillige vil gerne vide, hvad man har fundet ud af ved hjælp af deres indsats. I første omgang kan det fx dreje sig om udbredelseskort fra atlasundersøgelser eller bestandsindeks fra punkttællinger. Tungere videnskabelige ting såsom hypoteser for årsager til geografisk fordeling af en arts bestandstæthed, kan også være spændende, hvis resultaterne præsenteres i et ikke-teknisk sprog.

Formålet med mange af de undersøgelser, hvori der deltager frivillige optællere, er at opnå den nødvendige vider for at kunne gennemføre effektiv fuglebeskyttelse. Det, at bidrage til fuglebeskyttelse, er en væsentlig årsag til, at de frivillige deltager. Fuglebeskyttelsesværdien af et projekt er derfor et væsentligt rekrutteringsværktøj. Og tilbagemelding, hvor det forklares, på hvilken måde undersøgelsens resultater medvirker til forbedret fuglebeskyttelsen, øger sandsynligheden for, at optællerne vil fortsætte i undersøgelsen og deltage i lignende projekter.

Men uanset, hvor godt et overvågningsprojekt er designet, så får man ikke fat i de potentielle deltagere, hvis de ikke kender til dets eksistens. Det er derfor vigtigt at få information ud om projektet. Ikke bare i ornitologiske blade, men også i andre blade, på Internettet, i radio og TV m.v. Personlig kontakt er en yderst effektiv måde at rekruttere folk på. Dels kan repræsentanter fra projektadministrationen komme ud og fortælle om projektet. Dels kan lokalkoordinatorer kontakte og oplære deltagere.

7. Fremtiden

Samarbejdet mellem ornitologer, hvoraf langt de fleste er frivillige, har ydet enorme bidrag til både forskning og fuglebeskyttelse. Og der er blevet argumenteret for, at den seriøse tilgang til fuglekigningen sandsynlig vil vokse, fordi befolkningen lever længere, bliver bedre uddannet, ønsker mere indhold i livet og oftere ændrer karriere i fyrreerne og halvtredserne til mindre fokus på indkomst og mere på et tilfredsstillende livsindhold.

Nogle er bekymrede, fordi mange ornitologer ser ud til kun at interessere sig for at jage sjældne arter og for længden af deres artslistor og derfor ikke vil deltage i ”seriøst” fuglearbejde. Men sådan har det nok altid været. Det, de ansvarlige for fugleoptællingsprojekterne må gøre, er at motivere artsjægerne til at bruge noget

af deres tid og evner til at deltage i fugleoptællingsprojekter og lignende. Én vej ind i dette arbejde kan være at få dem til at udfylde web-baserede artslister fra deres ture og rejser. Fremtiden for det ornitologiske samarbejde afhænger blandt andet af, om feltarbejdet er en fornøjelse, og at deltagelsen i arbejdet får folk til at føle sig mere tilfredse med den måde, de bruger deres fritid på, end ved blot at lave formålsløse fuglekigning.

En anden bekymring er, at deltagerne gennemsnitsalder stiger. ”Der kommer ikke nogen unge ind” råber den 65-årige, som har været aktiv i 50 år. Der er måske ikke nogen grund til denne bekymring. Det er til dels en naturlig konsekvens af vækst. Når aktiviteter begynder, er de fleste deltagere unge, fordi de er mere interesserede i nye ting. Når disse pionerer bliver ældre, bliver gennemsnitsalderen højere, selv om der rekrutteres nye unge deltagere. Når aktiviteterne bliver mere etablerede, bliver de sandsynligvis mere attraktive for ældre og mere konservative folk. Gennemsnitsalderen stiger desuden i befolkningen som helhed, og der ser ud til at være et skift, så unge mennesker fokuserer på betalt arbejdet og familie, indtil de bliver midaldrende, hvor de så begynder at søge efter nye måder at anvende deres fritid på. Så vi må simpelt hen vænne os til, at fremtidens nye deltagere vil være meget ældre, end vi har været vandt til.

Der er endelig en bekymring for, at der vil komme en nedgang i det frivillige arbejde. Med nutidens behov for, at dem, der står for de store undersøgelser, både har en teoretisk viden, har læst en masse litteratur, kender til statistik og kan analysere og publicere resultater, er det svært at være med som frivillig på det niveau. Der er desuden mere betalt arbejde inden for ornitologi end før. En af følgerne er, at folk, som før ville have været nødt til at tjene penge ved andet arbejde, mens de var ornitologer i fritiden, nu har fået mulighed for at leve af at være ansatte som ornitologer. Der har måske derfor været i fald i antallet af frivillige, som arbejder som uafhængige forskere. Men det betyder ikke, at der er mindre plads til frivillige som deltager i det ornitologiske samarbejde. Tværtimod er der med det større antal ansatte til rådighed mulighed for at understøtte endnu mere frivilligt arbejde.

Rent faktisk står den frivillige ornitologi stærkere end den nogensinde har gjort, og fremtiden ser lys ud. Gennem deltagelse af endnu flere frivillige skulle der derfor være mulighed for at forøge vores forståelse for fugle og deres habitater og dermed vores evne til at bevare dem langt ud i fremtiden.